

Nå! Vad med släkten?

I Sverige räknar vi släkt även på modernet, något som svetsat svenskarna samman, infödda som invandrade. Jan Myrdal funderade över detta på släktemötet i Gustafs den 8 augusti.

Den politiskt korrekta rädslan för att använda ord som folk, nation, släkt beror – i den mån den inte enbart rör sig om medialt anpasslig feg fördom – på att den talande inte känner till det specifika i vår kultur. De förhållanden som bestämmer vår identitet.

Släkt tillhör dessa. Var och en som levt utanför Sverige vet att när man träffar landsmän dröjer det inte länge förrän man märker att man är släkt, släkt i släkten eller på annat sätt befyndad. Det har inte med blod att göra, utan med kulturen vår. Vår släktstruktur. Alltså:

Släktledden följer varandra

Nog följer släktledden på varandra. Om man inte märkt det förr så gör man det när man passerar den bibliska åldern. Barnen är länge sedan vuxna, också barnbarnen har redan blivit flygga. Nu reser den äldsta i den generationen ut ur landet för att stå på egna vuxenben och det har gått sextio år sedan jag träffade min farmormor Anna Lisa Mattsson sista gången. Jag var elva år och skulle till Amerika. Jag var uppe i Solvarbo med hennes dotter, min farmor Sofie, för att säga adjö innan resan. Det var år 1938. I New York hörde jag sedan att Dalamormor – som hon kallades i vår familj – gått bort.

Min farmorsfar Carl August Mattsson har jag inget synninne av. Han dog för nästan sjuåttio år sedan, år 1929 när jag var två år. Men på gamla foton ser jag hur han bär mig i sina armar. Generationen dessförinnan, hans far och mor, Knuts Mats Mattsson och Anna Persdotter hann jag aldrig möta. De levde på andra sidan min generationshorisont.

Död i en generation

Sofie, min farmor, har varit död i mer än en generation. Mina barnbarn hann aldrig träffa henne. Min far är död. Han hann se barnbarnsbarn. Det är inte otroligt att också jag kommer att få se mina barnbarnsbarn.

Sju släkter kanske också jag får möjlighet överblicka. Men det åttonde, generationen därefter kommer jag med all sannolikhet inte att uppleva. När de barnen föds är jag död. Den berättelse man föds in i har varken en riktigt läsbar början eller ett slut man kan känna.

Vi som samlats här, hundraårat vuxna och tjoget barn, från Sverige mest men också från Nordamerika, är släktingar. Vi är efterkommande – eller närskylda – till Carl August Mattsson och Anna Lisa Mattsson. Långt ifrån alla har kunnat komma. Många är i arbete, är bortresta, finns i andra länder och andra världsdelar men vi är en släkt.

Att säger jag inte; det ordet tolkas vanligtvis högreståndsmässigt,

juridiskt och agnatiskt, på faderslinjen enbart. Låter som klan. Fast släktskap och ätt i vår svenska samhälleliga fortida verkligheten räknades som vi ännu gör, både kognatiskt, på modernet och agnatiskt, på fadermet. Envar tillhörde då som nu flera ätter.

Detta är viktigt. Att vi i vår kultur aldrig haft särskiljande klaner som räknar härstamning uppåt bakåt till någon mer eller mindre mytisk bifader utan räknar släktskap bilateralt har medfört att vi strängt taget alla i landet blir släkt på några generationer. Invandrargrupper, valloner till exempel men också judar, har därför smultit in i denna öppna släktstruktur.

Och just för att släkt – för att inte tala om ätt – är ord som helt förts bort ur officiellt språkbruk är det viktigt att påpeka att släkt är en av oss alla upplevd struktur. Vi handlar efter den, vi styrs av den. Vare sig vi vill eller inte. Jag är för övrigt inte den ende som under barn domen skjutsades runt från släkting till släkting som kände förpliktelse.

Just för att släkt är ord som helt förts bort ur officiellt språkbruk är det viktigt att påpeka att släkt är en av oss alla upplevd struktur. Vi handlar efter den, vi styrs av den. Vare sig vi vill eller inte.

Släktskap är inte samma som vänskap. Vi behöver alltså inte vara vänner. Det vet vi ju. Släkten är värst brukar vi säga. Det ordet är belagt i skrivet svenskt språk åtminstone sedan fjortonhundratalet: Fränder är mot de eländiga värst, sade räven till de röda hundarna. Dock släkt är. Vänner väljer man men till släktingar föds man.

Inte heller är släkt samma som släktskap i biologisk mening. Släkt är en samhällelig organisationsform. Även ingifta och införlivade ingår vi alla oavsett blodslinjer i släkten. Den typ av släkt vi tillhör är heller inte särskilt exklusiv. För att säga det teoretiskt: I den svenska kulturen som är vår samäter och samgifter vi oss över gränser och kulturgränser.

Typisk – inte genomsnittlig

Nå, om vi ser oss kring, vad är då särskilt intressant med denna samling efterkommande till Mattssons från Mjölnergården i Solvarbo? Det intressanta är att vi alltså är särskilda. Vi är en helt vanlig typisk svensk släkt. Jag säger inte genomsnittlig, det kan tolkas nedåt. Typisk är ett bättre ord.

Vi är det i enkel mening. Såvitt jag vet är det med oss som med folk mest, mycket har vi varit och gjort på goda och ont men ingen i släkten vad jag vet har klättrat upp till de härskande, den verkliga världseliten, de trehundraåriga ting däruppe som privat äger lika mycket som de tretusen miljonerna längst ned i världspyramiden gör. Vi har under årtiondena funnits i alla partier –

några också i det kommunala eller i rikspolitik – men ingen har vad jag vet varit nazist. Vi utgör en rätt typisk grupp svenskar.

Men vi är typiska också på annat sätt. Som släkt har vi deltagit i den stora svenska klassresan.

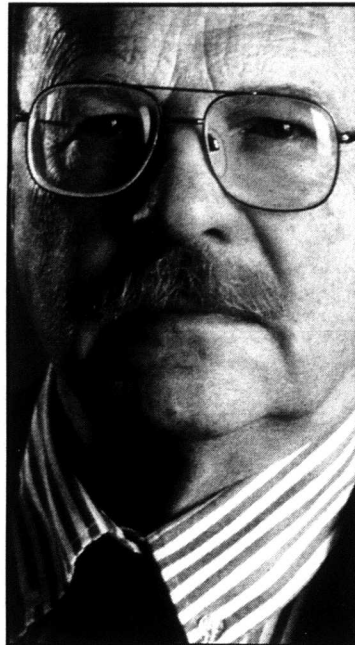
I många fall individuellt som redan Carl August Mattsson när han blev mjölnare. Eller som min farfar. Sofies man, som ligger däruppe på Gustafs kyrkogård i den gravplats han själv valt åt sig. Han tog språnget upp ur en fattig bondmiljö. En av barnen på Myres längst ut mot älven dit de kommit 1734. Finnfolk, sade några. Gick slöjdskola. Blev byggmästare. När han dog 1934 var han som han själv sade godsägare – även om rätt ruinerad i jordbrukskrisen – och högerman i lands tinget. Blåhöger, sade man till mig om honom på Selaön för tretio år sedan, men en anständig en och en hederlig kommunalpolitiker. Och vad han ansåg om nazister och sådant pack vet jag. Jag har hans brev om dem till sin bror i Minnesota.

Men avgörande är att vi som typisk grupp deltog i den stora klassresa som det svenska folket genomförde under dessa år från mitten av förra seklet till nutid. Vi känner alla till den. Från ett Befäst fattighus till Folkhem. Men just för att vi alla känner till detta – och nog kan ha olika politiska tolkningar av detaljerna i resan – kan det vara viktigt se lite närmre på färdens förutättingar.

Hungersnöd i Sverige

Vårt var ett fattigt utkantsland. Bondenöd. Svält också. Carl August var sexton år fyllda under den sista hungersnöden i Sverige! Men det fanns förutsättningar – materiella och samhälleliga – för det då kommande stora språnget upp ur massfattigdomen. Vi känner dem. Här bredvid ligger Bergslagen. Råvarutillgångarna alltså men också det traditionella förhållandet att järnbruket var små och spridda; i princip var folket teknologiserat. (Vi hade goda exempel på det i släkten för övrigt.)

Det var också ett läskunnigt folk. Husförhållanden hade haft detta goda med sig. Det feudala förtrycket hade också varit betydligt svagare än på kontinenten, adeln hade då och då reducerats och bondeståndet haft politisk existens. Därtill hade läsare och

Klassresenär. Från Myres är han kommen, och även om släkten ryker ihop ibland är den ändå ofrånkomlig. Foto: CLAES LÖFGREN/PRESSENS BILD

andra skapat en organisationskultur som sedan kunde föras vidare i politik och fackföreningar. (Till det tristaste i dagens massmediekultur hör det obildade missbruket av ord som lutheranskt och puritanskt. Men det är ett särskilt kapitel.) Detta känner vi alla till.

Men därtill kommer ett annat. Carl August Mattsson föddes på Napoleon III:s tid. Han och Orboes Anna Lisa gifte sig på Bismarcks tid. Och där ett annat perspektiv. De två herrarna kan stå som också det svenska Folkhemets grundstolar.

Ty Napoleon III, han skrev om pauperismens avskaffande och hylade den allmänna rösträtten och Bismarck han talade om Statsocialism och just som Anna Lisa födde sitt första barn, Sofie, påbörjade han den politik som förde till det nya socialförsäkringssystemet med sjukförsäkring, olycksfallsförsäkring, invalidpension och ålderspension.

Om de gjorde så av gott hjärta eller inte är likgiltigt. De gjorde så som sin stats politiska företrädare i en tid då industrialismen gick in i ett nytt skede. Hundra år efter den tekniska revolutionens inledning hade industriarbetarna då kämpat sig upp till samma reallön som på 1760-talet. Nu i den nya massindustrialismens tid behövde

den nya industrialismen en läskunnig, flitig och medveten massarbetsstyrka.

Det för industrin nödvändiga genomfördes inte utan stora konflikter men oavsett individuella gammalkapitalisters vilja öppnade detta objektiva behov vad som i rymdteknologien kallas ett fönster. Det möjliggjorde för folkrörelserna – och för politiker av olika färg – att skapa det som min och mina barns generation upplevde som Folkhem. Behovet fanns i alla utvecklade industristater. I stort användes också i alla stater likartade metoder – de av Bismarck utpekade – för att säkra massarbetskraftens reproduktion. Det var dock inte likgiltigt om det blev Per Albin eller Hitler som låt utforma systemen.

Det var detta öppna fönster som möjliggjorde vår släkts stora gemensamma klassresa.

Men – och nu säger jag något som de flesta av oss nog ännu inte är överens om – detta fönster har stängts. Den nya tekniskt vetenskapliga revolutionen innebär att den massarbetskraften inte längre behövs inom systemet. Därför

avvecklas nu också i alla våra länder allt det som kallats Folkhem, Sozialstaat, New Deal eller vad man nu har använt för term.

Det är faktiskt i allmänhet – om än ej individuellt – sant att där det finns vilja finns väg.

Vad händer oss när fönstret stängs? Jag har som sagt passerat den bibliska åldern. Inom en generation är jag med säkerhet död. Mina barn är i medelåldern. Men vad med barnbarnen? Vad med den generation som snart kommer att födas och träda till?

Jag menar att då får de göra som man gjort många gånger förr i mänsklighetens historia och välja annan väg. Ty det är ju faktiskt i allmänhet – om än ej individuellt – sant att där det finns vilja finns väg. I likhet med Münchenhausen kan mänskligheten alltså lyfta sig i håret. Eller – som Hegel sade om franska revolutionen – ställa sig på förnuftet, på huvudet.

De bland oss i släkten som lever får se.

JAN MYRDAL

Citatet

Journalister i allmänhet ser sig inte som en del av makten. I den journalistiska världsbilden är medierna fortfarande en heroiskt motståndsrörelse på de små och svagas sida. På grund av denna mentala eftersläpning kan allt maktlösare politiker framställas som i princip allsmäktiga (och dessutom svårt korrumperade eller okunniga) i demokratins skymningstid. Att just politiker och det politiska systemet hamnar i nyhetsindustrins fokus är ingen slump. Den offentliga sfären är nämligen lätt och tacksam att beyaka, bland annat tack vare den unika svenska offentlighetsprincipen... Andra och minst lika mäktiga sektorer i samhället ägnas en högst summarisk belysning.

– Lars Ilshammar i Metro 1988

